

**AKADEMIK LITSEY VA TEXNIKUMLARDA XORIJIY TILLARNI
O‘QITISH: ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARNI MILLIY
TA‘LIMGA JORIY ETISH METODIKASI**

Toshkent shahar Yashnobod tumani

Toshkent davlat tibbiyot universiteti 3-son akademik litseyi

Rustamov Dilshod Akbarovich

Ingliz tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada akademik litsey va texnikumlarda xorijiy tillarni o‘qitish sifatini oshirish maqsadida rivojlangan xorijiy davlatlar (Finlandiya, Germaniya, Buyuk Britaniya) tajribasini o‘rganish va amaliyotga tatbiq etishning metodik asoslari tahlil qilinadi. Muallif an‘anaviy grammatik-tarjima metodidan voz kechib, kommunikativ yondashuv, CLIL (Fan va tilni uyg‘unlashtirib o‘qitish) hamda ESP (Maxsus maqsadlarga yo‘naltirilgan chet tili) texnologiyalaridan foydalanish zaruriyatini ilmiy asoslab beradi. Shuningdek, maqolada o‘quvchilarning akademik va kasbiy ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, dars jarayonini to‘g‘ri tashkil etish bo‘yicha o‘qituvchilar uchun amaliy pedagogik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: xorijiy til metodikasi, akademik litsey, texnikum, CLIL texnologiyasi.

Kirish

Yangi O‘zbekistonning jahon hamjamiyatiga jadal integratsiyalashuvi, xalqaro ta‘lim va mehnat bozoridagi raqobatning kuchayishi uzluksiz ta‘lim tizimida xorijiy tillarni o‘qitish masalasini davlat siyosati darajasiga olib chiqdi. Bugungi kunda o‘rta maxsus va professional ta‘lim bosqichi hisoblangan akademik litsey hamda texnikumlarda chet tilini o‘rgatish oldingi yillardagidek faqatgina “so‘z yodlash va matn tarjima qilish” shaklida emas, balki talabani real kommunikatsiyaga, xalqaro imtihonlarga (IELTS, TOEFL, SAT) va kasbiy faoliyatga tayyorlashni taqozo etmoqda.

Akademik litseylar iqtidorli yoshlarni oliy ta‘limga tayyorlovchi fundamental maskan bo‘lsa, texnikumlar mehnat bozori uchun tayyor, zamonaviy ko‘nikmalarga ega kadrlarni yetishtirib beruvchi professional ta‘lim muassasalaridir. Har ikki muassasaning maqsadlari turlicha bo‘lgani sababli, ularda xorijiy tillarni o‘qitish strategiyasi ham farqlanishi, ayni paytda jahonning ilg‘or tajribalariga tayanishi zarur. Ushbu maqolada xorij davlatlarining muvaffaqiyatli metodikalarini o‘quv muassasalarimizga moslashtirgan holda joriy etish masalalari tahlil qilinadi.

Xorijiy tillarni o'qitishda jahon tajribasi tahlili

Rivojlangan davlatlarning ta'lim tizimini kuzatar ekanmiz, til o'rganish jarayoni sun'iy qoidalarni yodlashdan ko'ra, tabiiy muloqot muhitini yaratishga qaratilganini ko'ramiz. O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirish mumkin bo'lgan eng samarali xorij tajribalari quyidagilardir:

1. Finlandiya tajribasi: Haqiqiylik (Authenticity) va Erkinlik

Finlandiya ta'lim tizimi dunyoda yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Fin maktablari va litseylarida chet tilini o'rgatishda qat'iy grammatik qoliplar va doimiy xatolarni to'g'rilash (over-correction) usulidan voz kechilgan.

*Metodik xususiyati: Darslarda asosan "Authentic materials" — sun'iy ravishda soddalashtirilmagan, asl xorijiy ommaviy axborot vositalari, podkastlar, qo'shiqlar va videoroliklardan foydalaniladi. O'quvchi xato qilishdan qo'rqmay, o'z fikrini erkin ifoda etishga o'rganadi.

Litseylarimizga tatbiqi: Akademik litsey o'qituvchilari darslarda faqat darslikdagi quruq matnlar bilan cheklanib qolmasdan, TED Talks videolari, xalqaro yangiliklar (BBC, CNN) kabi manbalarni dars jarayoniga kiritishlari, talabalarni eshitgan ma'lumotlari asosida ochiq munozaraga (debatlarga) jalb etishlari lozim.

2. Germaniya tajribasi: CLIL va Dual ta'lim tizimi

Germaniyaning kasb-hunar ta'limi va texnikumlarida (Ausbildung) til o'qitish bevosita kasbiy faoliyat bilan bog'lab olib boriladi.

*Metodik xususiyati: Germaniyada keng qo'llaniladigan CLIL (Content and Language Integrated Learning — Fan va tilni uyg'unlashtirib o'qitish) metodikasi orqali o'quvchilar chet tilini maxsus fan (masalan, axborot texnologiyalari, tibbiyot, turizm) orqali o'rganadilar.

*Texnikumlarga tatbiqi: Texnikumlarda ingliz tili darsi oddiy umumta'lim til darsi bo'lib qolmasligi kerak. Tibbiyot texnikumlarida anatomik terminologiya va bemor bilan muloqot, IT texnikumlarida esa dasturlash atamaları va texnik hujjatlarni o'qish ingliz tilida olib borilishi yuqori samara beradi.

3. Buyuk Britaniya tajribasi: TBLT (Vazifaga asoslangan ta'lim)

Kembrij va Oksford universitetlarining metodik yondashuvlari asosan TBLT (Task-Based Language Teaching) metodiga asoslanadi.

*Metodik xususiyati: O'quvchilarga ma'lum bir grammatik mavzu emas, balki hayotiy vazifa (Task) beriladi. Masalan: "Chet eldagi mehmonxonadan xona band qilish", "Xalqaro universitetga motivatsion xat yozish", "Biznes loyiha taqdimotini o'tkazish". O'quvchi shu vazifani bajarish jarayonida kerakli so'z va grammatikani o'zlashtiradi.

Litsey va texnikumlarda metodik yondashuvlarning farqi: EAP va ESP

Xorij tajribasiga tayanib, O'zbekiston ta'lim tizimidagi ikkita muhim muassasa uchun til o'qitish strategiyasini ikkiga ajratish maqsadga muvofiqdir:

1. Akademik litseylar uchun — EAP (English for Academic Purposes — Akademik maqsadlar uchun ingliz tili).

Litsey o'quvchilarining asosiy maqsadi OTMlarga kirish va xalqaro grantlarni yutib olishdir. Shuning uchun litseylarda chet tili darslari quyidagilarga yo'naltirilishi kerak:

Murakkab akademik matnlarni tahlil qilish (Reading comprehension);

Esse yozish tuzilmasi, argumentatsiya va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari (Academic Writing);

IELTS, TOEFL, SAT kabi standartlashtirilgan xalqaro testlar formatiga moslashish;

Tanqidiy fikrlash (Critical thinking) va ilmiy izlanish asoslarini xorijiy tilda olib borish.

2. Texnikumlar uchun — ESP (English for Specific Purposes — Maxsus maqsadlarga yo'naltirilgan ingliz tili).

Texnikum bitiruvchilari bevosita mehnat bozoriga kirib boradilar. Ularga akademik murakkab insholar yozishdan ko'ra, o'z sohasi doirasida chet ellik hamkorlar va mijozlar bilan muloqot qila olish muhimroq.

Kasbga oid leksik bazani (lug'at boyligini) shakllantirish;

Mijozlarga xizmat ko'rsatish bo'yicha rolli o'yinlar (Role-play) tashkil etish;

O'z mutaxassisligi bo'yicha xorijiy uskunalar yo'riqnomalarini, texnik va tibbiy pasportlarni tarjima qilish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Xorij tajribasini joriy etishdagi muammolar va ularning yechimlari

Xorijiy metodikalarni "ko'r-ko'rona" (aynan) ko'chirib o'tkazish har doim ham kutilgan natijani bermaydi, chunki milliy mentalitet, o'quvchilarning psixologiyasi va bazaviy bilim darajasi inobatga olinishi lozim.

Mavjud muammolar:

1. O'qituvchilarning an'anaviy metodikaga bog'lanib qolganligi.* Ko'pgina pedagoglar hamon darsning katta qismini qoidalarni tushuntirish va xatolarni to'g'rilashga sarflaydilar.

2. Baholash tizimidagi nomutanosiblik. Darslar kommunikativ usulda o'tilsa-da, oraliq va yakuniy nazoratlarda faqat grammatik testlar olinadi. Bu esa o'quvchining so'zlashishga bo'lgan motivatsiyasini so'ndiradi.

3. Texnikumlarda sohaviy darsliklarning yetishmasligi. Turizm, axborot texnologiyalari yoki tibbiyot texnikumlari uchun maxsus mahalliy xususiyatlarni hisobga olgan xorijiy til darsliklari to'liq shakllanmagan.

Uslubiy yechimlar va tavsiyalar:

O'qituvchilarning darsni rejalashtirishida (Lesson plan) STT (Student Talking Time - o'quvchining gapirish vaqti) TTT (Teacher Talking Time - o'qituvchining gapirish vaqti) dan kamida 3-4 barobar ko'p bo'lishini ta'minlash;

Baholash tizimiga CEFR (Umumyevropa kompetensiyalari) standartlarini to'liq joriy etish, ya'ni o'quvchini faqat grammatik test emas, balki tinglab tushunish (Listening), o'qish (Reading), yozish (Writing) va gapirish (Speaking) mezonlari bo'yicha kompleks baholash;

Texnikum o'qituvchilari tomonidan sohaviy fan o'qituvchilari (masterlar) bilan hamkorlikda integratsiyalashgan darslar (binar darslar) tashkil etish.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, akademik litsey va texnikumlarda xorijiy tillarni o'qitishda jahon tajribasidan foydalanish sifatli ta'limning muhim shartidir. Finlandiyaning erkin va asl manbalarga asoslangan yondashuvi, Germaniyaning kasbga yo'naltirilgan CLIL metodikasi hamda Britaniyaning vazifaga asoslangan TBLT texnologiyalari O'zbekiston ta'lim muassasalariga joriy etilishi kutilgan yuqori natijalarni beradi.

Asosiy vazifa — chet tilini shunchaki akademik fan sifatida emas, balki yoshlarning dunyo tanishi, ilm-fan cho'qqilarini zabt etishi va raqobatbardosh mutaxassis sifatida mehnat bozorida o'z o'rnini topishi uchun zarur bo'lgan amaliy vosita (instrument) sifatida o'qitishdan iboratdir. Buning uchun har bir pedagogdan o'z ustida tinimsiz ishlash, innovatsion texnologiyalarni darsga tatbiq etish va ijodkorlik talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5117-sonli Qarori.
2. Jalolov J. J. Chet til o'qitish metodikasi: chet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik. — Toshkent: "O'qituvchi", 2012. — 432 b.
3. Hoshimov O'. H., Yoqubov I. Y. Ingliz tili o'qitish metodikasi. — Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2003. — 302 b.
4. Maxkamova G. T., Alimov Sh. S., Ziyayev A. I. Innovative Pedagogical Technologies in the English Language Teaching. — Toshkent: "Fan va texnologiya", 2017. — 232 b.

5. Qosimova A. A. Uzluksiz ta'lim tizimida xorijiy tillarni kasbga yo'naltirib o'qitishning (ESP) pedagogik va psixologik xususiyatlari // Zamonaviy ta'lim jurnali. — Toshkent, 2019. — № 4. — B. 24–30.
1. "Navro'z", 2018. — 154 b.